

Dialoghi Italiani, Tedeschi e Sloveni. Italianische, Deutsche u. Slovenische Gespräche. Laški, Nemški in Slovenski Pogovori — raccolti ed elaborati da Giuseppe Premru. Terza edizione. Sensibilmente migliorata ed aumentata dal Sacerdote G. Rejec. Gorizia 1882. 8. 317. Paternolli. — K prvemu, v obliki nekoliko boljšanemu predgovoru še pristavlja „Popravljaivec“: „Se ozreš še na to, kako bratovsko se ta jezik z vsimi slovanskimi narečji veže, in kako široko se te narečja po evropskih deželah razprostirajo, kako kratko, pa pomenljivo in določeno razne misli pregiba; se moraš, če si pravi prijatelj vednosti, saj nekoliko s tem jezikom soznaniti. Koliko gradiva najde posebno jezikoslovec, viditi, da ta jezik iz staro-slovenščine izvira (essendocchè la slovena è la figlia più prossima della venerabile lingua antico-slovena)? koliko veselja sopet znanez tega jezika, ko vidi, kako določeno, izvrstno in živo se dajo stari klasični izreki predstaviti? — Al korist slovenskega jezika se bo v prihodnje temveč razjasnila, kolikor boljše boš v njem napredoval; in s to zbirko se ti ponudi ključ k vedno boljšemu pospehu“.

Iz šole za šolo.

Vaja iz matematičnega zemljepisa.

A.

Ako smo zunaj, n. pr. na polji ali senožeti, tedaj moremo pregledati precejšnji kos zemeljne površine. — Kolikor bolj raven je kraj, kjer stojimo, toliko več površine moremo pregledati. Kako bomo imenovali daljavo, katero v enej nameri pregledamo? — (Dogled.) Na katerih krajih se nam dogled poveča? — (Na ravnih krajih.) Kakšen pa bi bil dogled, ako bi stopili na hrib, v zvonik i. t. d.? — Dogled bil bi še večji. Ako bi pa prišli n. pr. na Krim, tedaj bi videli pri jasnem vremenu s zdravimi očmi še dokaj dalje. . . Kateri ljudje pa ne vidijo daleč? — (Kratkovidni.) — Zapomnite! „Dogled je daljava, katero moremo v onej nameri pregledati. Dogled je pa tim večji, kolikor bolj ravna je okolica, kolikor višje stojimo, kolikor čistejši je zrak in kolikor boljše je naše okó“.

B.

Zdaj si pa mislite, ta stogelj, na katerega sem privezal konec sukanca in katerega tu sredi table zatrdim (tabla se položi vodoravno na mizo ali klop), bi bili vi, in sukanec bi pa predstavljal dogled. — Konec sukanca privezal sem košček krede. Vaš dogled bode tedaj v tej nameri segal do tukaj (meja dogleda zaznamova se z malim krogom). — Ako se obrnete na to stran, tedaj vidite to tukaj (se zopet naredi krog), in tako dalje, da je konečno popolni krog. — Kaj je zdaj okoli stogelja (opazovalca)? — (Krog.) Kako bomo ta krog imenovali? — (Vidno obzorje ali horizont.) Kaj se nam zdi, da se stika s horizontom? — (Nebo.) Krožno plan, katera je v vidnem obzorji, morete pregledati od vseh strani, a ne tega, kar je zunaj vašega obzorja. Ako bi pa stali zunaj vasi, n. pr. na cesti držeči proti J. na kakem visokem drevesu, tedaj bi znašal vaš dogled kakih 7 km. — Koliko znaša tedaj pomer obzorja? — Kateri kraji so v vašem obzorji? — Kateri kraji v okolici so vam še znani, pa so zunaj vašega obzorja? — Kdaj se obzor izpremeni?

Zapomnite: Okrožje, katero pregledati moremo, je obzor ali horizont. Kar je v obzorji, vidimo, kar je zunaj njega, tega pa ne vidimo. Obzorje se pa izpreminja, kadar človek svoje stališče izpremeni. (Prav za prav ima vsak človek drugačno vidno obzorje.)

C.

Da se more namera in lega krajev in reči v vidnem obzorji določiti, ter da se sploh na zemljinem površji orientovati moremo, treba si je zapomniti na obzorji določeno črto ali kraj; to pa nam solnce naznanja. Kje vzhaja pri nas solnce dné 21. sušca? — (Učenci pokažejo.) — Kdaj še tudi solnce na tem kraju vzhaja? — Ta kraj na horizontu imenujemo jutro ali vzhod! — Zakaj? — Na načrtanem horizontu, kakor n. pr. tukaj na tabli, si zaznamovamo ta kraj, t. j. vzhod tukaj na desni strani.

Zapomnite: Da se lega krajev natančno določiti more, si je na horizontu (t. j. kraj, kjer se nebo dozdevno s horizontom stika) določeni kraj zapomniti. Jutro ali vzhod je tam, kjer solnce dné 21. sušca in dné 23. kimovca vzhaja. Vzhod je na načrtanem obzorji vselej na desnej strani!

Na katerem kraju pa pri nas solnce zahaja tisti dan? — (Se pokaže.) — Kako pa imenujemo to stran neba? — Kje bomo pa ta kraj na našem horizontu tù na tabli zaznamovali? — (Na levi, vzhodu nasproti.) — Naredite!

Zapomnite: Zahod ali večer je tam, kjer solnce dné 21. sušca ali 23. kimovca zahaja. Na narisanem obzorji je zahod vselej na levi strani.

Proti kateri strani se vidi senca imenovana dneva pri solnčnem vzhodu? — Kje pri solnčnem zahodu?

Na koliko delov ali krogov smo obzorje z vzhodom in zahodom razdelili? — (Na dva polukroga.) — Proti kateremu polukrogu našega obzorja se solnce obrača (pomika) pri svojem obhodu? — (Se pokaže.) Ta polukrog bomo imenovali solnčni polukrog našega obzorja. — Pokaži solnčni polukrog načrtanega horizonta! — Proti kateremu kraju solnčnega polukroga našega horizonta pada senca opoldne ob 12. uri, kadar je ono najvišje? — (Se pokaže.) — Kje je tukaj ta kraj? — (V sredi solnčnega polukroga našega horizonta.) Ta kraj imenujemo poldan ali jug! — Zaznamovajte ta kraj na našem načrtanem obzorji!

Zapomnite: Poldan ali jug je oni kraj neba, proti kateri strani padajo solčni žarki opoldne ob dvanajsti uri. Ta kraj je v sredi solnčnega polukroga našega horizonta. Na načrtanih obzorjih je ta kraj vselej zdolaj.

Kateri je pa zdaj ponočni polukrog obzorja? (Se pokaže.) — Kje je pa njegova središča? Katerej strani neba je ta kraj nasproti? — Zovemo ga polnoč ali sever!

Zapomnite: Polnoč ali sever je ona stran neba, katera je jugu ravno nasproti. Ona je v sredi polnočnega polukroga našega obzorja. Na načrtanem obzorji je ta kraj zgoraj.

Navedene strani neba zovemo glavne strani neba. — Imenujte jih! — Imenujte kraje v našem obzorji, kateri so proti vzhodu, zahodu i. t. d. (Vse to se tudi na tablo v načrtani obzor narisa, ne prezirajte prave oddaljenosti in narazja.) — A v našem obzorji imamo še razne druge kraje, kateri pa niso v nameri štirih glavnih strani neba. Da moremo lego tudi takih krajev določiti in jo narisati ter zaznamovati, privzamemo še stranske strani neba, katere se nahajajo mej prvimi štirimi glavnimi, katere tudi od sosednih dobivajo svoja imena. — Kako bomo tedaj imenovali stransko nebo stran, katera je mej jugom in severom? i. t. d. — Kateri kraji v našem obzorji so v nameri teh stranskih strani neba? — Zaznamovajte jih!

Zapomnite: Štiri glavne strani neba so: vzhod, zahod, jug in sever. — Še drugih umesnih 12 strani se imenujejo stranske strani neba.

Mornarji imajo mej temi 16 še zopet drugih 16 strani neba; vsega imajo tedaj 4 glavne in 28 stranskih strani neba.

D.

Narisajte v svoje zvezke (ploščice) vidni obzor, čigar premer naj znaša 6 cm! — Naredite iz središča 4 glavne in 12 stranskih vam znanih strani neba! — Na vnanjo stran kroga pa zapišite njih imena! — Naredili ste severnico ali vetrovnico (vetruljo). — Zakaj zovemo tako pripravo vetrovnico?

Recite: Podoba s 4 glavnimi in postranskimi stranmi neba v krogu zove se severnica ali vetrovnica.

E.

Mornarji imajo tako vetrovnico znotraj v ladiji na tleh v okrogli omarici. Sredi vetrovnice je pritrjena igla, na katerej se prosto giblje magnetna igla. — Kako lastnost ima igla magnetnica? — Takej pripravi v omarici pravimo kompas. — Poglejte, to je kompas! — Imenujte dele kompasa! i. t. d.

Ako mornarji vedó s pomočjo igle magnetnice, od katere strani piše sever, tedaj lahko vedó, kam jim je veslati in se obrniti, da pridejo v namenjeni kraj i. t. d. G.

Čisti jezik v šoli.

Mora se užé jemati v poštev, da znajo otroci na deželi, ko dojdejo s šestim letom v šolo — vsaj kolikor toliko govoriti. Jezik ta je pa silno pomanjkljiv, pogrešen. Zato je prva dolžnost učitelju, da gojenčev jezikovni zaklad popravlja, obdeluje in množi.

Pri vsaki stvari se pa z resno premišljenim delom več doseže, ko z naglostjo. Treba, da so dela po malo in varno. Nehote človek baš tukaj napravi tako silno napako, da je strah. Malo, za vse dojmljivo dete zapomni si marsikako novo besedo. Tudi vé, kako treba obračati nekatere domače, njemu že znane besede, da govori „lepo“. Vse to si je učenec zapametil v prvem šolskem letu. Ali pri tem se čestokrat dogaja, da zajde kakega novega pojma znak napačno v spomin. Posledice te napake se slišijo vsak dan med odraslimi. Ne more se reči, da je temu baš šola kriva; lahko je, da človek kaj čita, recimo: knjige družbe sv. Mohora — katerih jezik, žalibože ni bogsivedi kako čist — pri tem dojde do neznane mu besede. Misli, misli, kaj bi pomenila. Večkrat si sam vstvari pojem. Zveza veljá, in s tem jo je pogodil. Imamo na stotine takih slučajev.

V primer samo besedo „Slovenec“, „slovenski“. Časi taborov so minili. Mladež, ki v onem času bila še mala, nezavedna in nezmožna, stopa na dan. Čita se po vaseh na deželi osobito po leti sploh malo. Tako so udje marsikakega narodnega društva „Slovenci“, vsaka pesem, ki ni národu znana, je pa „slovenska“, ker se ne poje kakor navadne naše poskočnice.

Niso li to čudne napake?

A še mnogo več takovih pogreškov je med učečo se mladino.

Z delom začeti treba rano, a ne prehitro.

Množi se jezikovni zaklad in popravlja se hibe ves čas šolskega obiskovanja, a osobito bi bilo paziti na popravljanje v prvem šolskem letu. Koliko cajtov, štrafeng, pikselnov, federštlov i. t. d. sliši se med národom, to žalostno stran pozná pač vsakdo. S takimi besedami obložen dojde dakle učenec v šolo. Težavna naloga, da se vse to zboljša. In kako? Morda sè zasmehovanjem, zaničljivo? Ne. Ako bi človek tako delal,